

Com fou que es va descobrir Amèrica

Autor: Joan Fortea
Data de publicació: 15-07-2019

Què aniria Colom a trobar quan es va endinsar al Gran Oceà Occidental, si Amèrica no existia i a la Xina no s'hi podia arribar? Aquest és el primer de dos articles.

1.– Dues preguntes
1) Com fou que Colom, si desconeixia el continent americà o qualsevol altra terra intermèdia, aconseguís diners per travessar l'Oceà Occidental amb tres caravel·les de les quals els especialistes afirmaven categòricament que no podien pas creuar aquest vast oceà?

2) Si, tanmateix, hem de creure que Colom es dirigia cap a la Xina, per què va navegar cap al sud fins a prop de les illes de Cap Verd, de manera que s'allunyava notablement de les ja conegudes latituds que porten a la costa xinesa?

2.- La cartografia a finals del segle XV
Els cartògrafs sabien que la Terra és esfèrica, un descobriment que es remunta als astrònoms sumeris, que, coneixedors que els eclipsis lunars es deuen a la interposició de la Terra entre el Sol i la Lluna, i donat que l'ombra de la Terra sobre la Lluna és circular, van deduir que la Terra és rodona; però ja que l'ombra és sempre circular, independentment de la seva posició relativa a la Lluna, van concloure que la Terra és rodona com una bola i no com un disc.

Així, durant el segle III abans de la nostra era, Eratòstenes a Alexandria va calcular que la longitud del perímetre de la Terra seria de 40.000 km. La longitud real de l'equador és de 40,075 km.

I durant el segon segle abans de la nostra època, Crates de Mal·los va fer la bola del món més antiga de la qual es té notícia, representant amb acceptable exactitud la posició i les formes del nord i nord-est d'Àfrica, del sud-est asiàtic i d'Europa, mentre assignava terres imaginàries a la resta del món.

La bola del món feta per Crates, segon segle abans de la nostra època.

Finalment, el jueu Martin Behaim, amb dades geogràfiques musulmanes, va fer en el 1492 el globus terraqüi més antic encara conservat, on els continents euroasiàtic i africà hi són ben representats. El continent americà i l'antàrtic, encara desconeguts, hi són absents. El continent euroasiàtic hi és acuradament figurat amb uns 13.500 km d'ample oest-est.

El globus terraqüi de Martin Behaim, 1492.

Reproducció parcial del globus terraqui de Martin Behaim, 1492, (Encyclopedia Larousse illustrée, 1898).

Per tant, a finals del segle XV ja es podia saber que la distància a navegar des d'Europa cap a l'oest fins a arribar a la Xina havia de ser d'uns 27.000 km, on la presència de terres intermèdies no era altra cosa que conjectures no provades.

El 1474 el cartògraf florentí Toscanelli va enviar aquest càlcul a Portugal, on el rei Alfonso V estava ponderant les possibilitats de creuar l'Oceà Occidental amb les recentment desenvolupades caravel·les, i així obrir una ruta marítima de la seda d'Europa a la Xina. Però, davant de la vasta distància i no sabent de terres intermèdies, els experts navals del rei van desaconsellar-li fer-ho, donat que ni tan sols les caravel·les podrien fer navegació tan prolongada sense tocar costes entre mig. En conseqüència, el rei va abandonar l'opció de l'Oceà Occidental i va decidir navegar per una ruta força més llarga, però segura: la que seguiria les costes africanes i sud-asiàtiques.

Les caravel·les eren vaixells desenvolupats a Portugal al voltant del 1450, que, tot i que requerien una habilitat desacostumada per ser governades, estaven molt ben adaptades per a la navegació per alta mar, ja que podien navegar a sobrevent, podien portar càrregues molt grans i, principalment, no necessitaven remers.

Les caravel·les van arribar perquè eren necessàries per al creixent comerç a l'Oceà Occidental, i els catalans, que ja tenien un comerç molt actiu amb les Illes Canàries, van començar de seguida a construir-les. Els castellans, que no estaven interessats en cap comerç d'ultramar, no van parar atenció a les noves tecnologies marines.

3.- L'Antillia

Addicionalment, a finals del segle XV encara corria la llegenda de l'illa d'Antillia, de dimensions i posició indeterminades a l'Oceà Occidental, on s'haurien establert un arquebisbe de Porto, sis bisbes i moltes famílies cristianes que fugien de la invasió sarraïna. Algunes expedicions portugueses havien buscat aquesta illa i, o bé no tornaren, o en tornar no havien trobat ni l'illa ni cap altra terra. Aquesta illa figurava en mapes portuguesos i catalans a finals del segle XV. Martin Behaim la va representar al seu globus terraqüi de 1492, a mig camí entre Europa i Àsia.

4.- Al-Umari

Finalment, des de 1342 existia un relat escrit per Al-Umari, de títol abreujat Al-Absar Masalik Fi Mamalik Al-Amsar, sobre un vaixell que havia navegat cap a l'oest des de l'imperi de Mali, que va veure una terra a l'altre costat de l'Oceà Occidental i que, després d'això, va tornar a Mali.

Al seu relat, Al-Umari escrigué que, quan el 1324 l'emperador malià Mansa Musa visitava El Caire en el seu pelegrinatge a la Meca, el sultà Al-Nassir Mohamed li va preguntar com es va convertir en emperador de Mali.

Mansa Musa amb corona i ceptre, i amb una esfera a la mà, els tres objectes d'or, figurant sobre el territori de Mali al famós Atles català d'Abraham i Jefudà Cresques, 1375.

Segons Al-Umari, la resposta de Mansa Musa va ser: "El governant que em va precedir [Abu Bakr II] no creia que fos impossible arribar a l'altre costat de l'oceà que envolta la Terra. Volia arribar a l'altre costat i estava decidit a complir el seu desig. Així que va equipar 200 vaixells plens d'homes i molts altres vaixells plens d'or, aigua i prou provisions per durar diversos anys. Va ordenar al capità que no tornés fins que haguessin arribat a l'altre extrem de l'oceà, o fins que s'haguessin esgotat les provisions i l'aigua. Així que van començar el seu viatge. Van estar absents durant molt de temps i, finalment, només va tornar un vaixell. Preguntat, el capità va respondre: 'Oh príncep, vàrem navegar durant molt de temps, fins que vàrem veure la boca d'un riu de gran cabal. El meu vaixell era el darrer; els altres estaven davant meu i es van enfonsar en un gran remolí i mai no en van sortir. Vaig navegar cap enrere i vaig poder escapar

d'aquest remolí'. Però l'emperador no el va creure. Va equipar 2.000 naus per a ell i els seus homes, i 1.000 més amb aigua i provisions. Llavors em va cedir la regència per al temps de la seva absència i va marxar amb els seus homes, per no tornar mai més ni donar cap signe de vida. I així vaig esdevenir l'únic governador de l'imperi".

Es diu que Abu Bakr II, l'emperador explorador, és l'home amb la major riquesa mai acumulada per una sola persona al llarg de tota la història: per sobre dels 300.000 milions d'euros. Sens dubte, podria reunir una gran flota per satisfer la seva curiositat, sense que el seu cost li hagués de preocupar tant com hauria preocupat a altres patrocinadors.

5.- Colom

A la pintura feta per Alejo Fernández entre 1531 i 1536 'Verge dels Navegants', a la Sala dels Almiralls, Alcàsser real, Sevilla, s'hi troba l'únic retrat promogut per la corona de Christophorus Columbus.

Pel que fa al personatge misteriós esvaït darrere del nom Christophorus Columbus, curosos anàlisis dels pocs indicis que encara romanen han dut diversos investigadors, com ara Charles J. Merrill, Luis Ulloa, Robert Graves, Felipe Torroba i Bernaldo de Quirós a convergir en assenyalar que es tractaria de Joan Colom i Bertran, almirall jueu de la flota catalana, nascut a Barcelona el 1424, amb experiències sòlides de navegació amb caravel·la a l'Oceà Occidental, com ara a Islàndia, a les Illes Canàries i als països bàltics. El motiu pel qual el seu primer nom original va ser canviat de Johannes a Christophorus podria estar relacionat amb el fervent impuls catòlic contemporani per desfer-se del poble jueu, disfressant així l'origen jueu de Colom, perquè Christophorus pot ser qualsevol cosa menys un nom jueu.

A la seva signatura, Colom escrivia les inicials J C com a Joan Colom, reclamant que era "almirant"

Els jueus catalans cultes tenien un bon coneixement de la cultura musulmana i, per tant, cal pensar que el relat d'Al-Umari ja estaria entre ells a finals del segle XV, per la qual cosa cal pensar que arribaria a les mans de l'almirall jueu Joan Colom, interessat en allò relatiu a l'Oceà Occidental i, en tal cas, Colom podria suposar que la terra albirada era l'Antillia.

Un Colom competent, en conèixer les característiques navals de les naus malianes, podria calcular que el vaixell de retorn hauria cobert uns 6.000 km durant el seu viatge d'anada i tornada. En conseqüència, va tenir l'illa d'Antillia raonablement ben situada, a una distància de 3.000 km a l'oest de la costa de Mali, a una distància accessible amb les noves caravel·les. Així, va concebre l'aventura de la seva vida... posant la seva esperança en el benefici derivat del monopoli comercial amb Antillia.

El primer intent de l'almirall d'obtenir fons i el permís del seu rei Ferran II quedà aturat en qüestions financeres, per la qual cosa Colom es va traslladar a València, on es va reunir amb Lluís de Santàngel, jueu batejat que era banquer i el ministre de finances de Ferran II, banquer que, arran de reunir-se amb Colom, va organitzar noves converses amb el rei per proposar-li un préstec de 1.140.000 maravedís, sense cap interès, per finançar parcialment tres caravel·les per a l'aventura oceànica. El propi Colom va haver de cobrir la resta del cost de l'expedició amb 250.000 maravedís que va obtenir a través d'un préstec bancari personal fet amb aquesta finalitat. En aquestes negociacions finals, a Colom se li va atorgar el permís reial per controlar el comerç amb la terra que es trobés, així com una participació en els beneficis que reportés aquest comerç.

Cal tenir en compte que tant Lluís de Santàngel com Ferran II, abans d'invertir els diners en un projecte d'alt risc, on anteriorment, traçudes expedicions portugueses havien fracassat, demanarien l'opinió d'experts qualificats, als quals Colom hauria de demostrar que tenia la necessària habilitat nàutica per governar les arduoses caravel·les, així com els seus càlculs nàutics per demostrar amb un grau de satisfacció raonable que es podia arribar a l'illa d'Antillia amb aquells vaixells de recent invenció. Hem de suposar que tant Colom com els experts catalans implicats sabrien que els seus col·legues portuguesos, la principal autoritat mundial en caravel·les, havien desanimat feia 15 anys el seu rei Alfonso V d'obrir una ruta marítima de la seda a la Xina tot travessant l'Oceà Occidental, ja que un viatge tan llarg per l'oceà encara no es podia fer amb aquestes naus. Per tant, és impossible que Colom mencionés la Xina durant les seves exposicions.

En aquestes avaluacions marítimes, Isabel I no tenia res a dir-hi, perquè Castella no tenia ni caravel·les, ni interès en el comerç d'ultramar, ni assessors cartogràfics i, finalment, tampoc podia invertir cap capital en cap projecte, ja que havia

invertit tot allò que podia tenir, fins i tot empenyorant les seves joies personals, per a la rapinya de Granada.

6.- El viatge
Ara, cal constatar que la insistència en fer l'expedició a Antillia havia de venir d'un cor valent, perquè la mateixa evidència que establia que un vaixell va tornar, també establia que almenys 3.199 naus van fallar en l'intent. Colom havia de ser conscient dels riscos molt elevats que corria ?malgrat usar caravel·les? en el seu propòsit de trobar aquesta illa.

I heus aquí la raó per la qual Colom, deixant enrere l'estret de Gibraltar, no va posar el curs cap a l'oest, "cap a la Xina", sinó que va navegar molt cap al sud fins a prop de les illes de Cap Verd: es dirigia a la latitud maliana des d'on enfilar cap a l'Antillia.

Una de les explicacions oficials de l'anòmala desviació de Colom cap al sud (si la Xina hagués estat l'objectiu!) és que va ser per carregar queviures a La Gomera. Però aquesta explicació oficial, deixant de costat que sí que es proveí de queviures a La Gomera, no té sentit si fem un cop d'ull al mapa i ens adonem que amb aquest desviament nàutic la navegació es va incrementar en més d'un terç, des dels 3.000 km a 4.300 km, amb el corresponent desgast de vaixells i mariners. Total, per deixar el continent només a 100 km de distància.

Molt més acceptable és suposar que Colom va sortir de la península amb l'objectiu d'aprofitar que la Gomera fos l'últim (i més occidental) port accessible abans d'arribar a la desitjada latitud maliana, per carregar allà els queviures pels 3.000 quilòmetres que esperava creuar sobre el desconegut oceà per trobar l'Antillia... nom que reveladorament va donar a les illes americanes que finalment va trobar.

7.- Epíleg
Evidència determinant que Castella no intervingué ni en el descobriment ni en la colonització inicial del continent americà és el testament de Ferran II, rei de Catalunya i dels territoris catalans, però mai rei de Castella. En aquesta última voluntat, datada el 1516, Ferran II va nomenar la seva filla Joana reina de Catalunya i dels seus territoris, explícitament citant entre ells el continent americà.

Si el descobriment d'Amèrica fou una aventura catalana, finançada amb diners catalans i realitzada per gent catalana, com és que el regne de Castella va fer-se amb tots els mèrits i beneficis derivats del descobriment? Podeu llegir sobre això a l'article "La falsificació de la història americana".

Per Joan Fortea

Sumari bibliogràfic:

Manuel Tuñón de Lara. Historia de España. Editorial Labor, 1991.
Luis Ulloa y Cisneros. Cristòfor Colom fou català. La veritable gènesi del descobriment. Editorial Base, 2006.
Felipe Torroba Bernaldo de Quirós. Los judíos españoles. Sucesores de Rivadeneyra, 1967.
Wikipedia.
Cerca Google.
Jordi Bilbeny. Totes les preguntes sobre Cristòfor Colom. Llibres de l'Índex 2003
Enric Guillot. Descoberta i conquesta catalana d'Amèrica. Librooks 2012.
Björn Landström. Vägen till Indien, Forum 1964
Records personals del que m'ensenyaven a l'escola.